

(Fortsættelse 76):

JUL OG NYTÅR 1947

Desværre har jeg ingen klare erindringer fra dette års jule- og nytårstid, men vil tro, at den stort set har formet sig som i de foregående år. Hos Rie Nissen har vi personale med al sandsynlighed holdt en lille hyggestund med lidt småkager og et glas vin, for at ønske hinanden god jul og godt nytår, som skik og brug jo var både dengang og senere.

Karakteristisk nok, er den eneste begivenhed, jeg husker – selvoptaget som jeg var og er – det års begivenhed på tegnefilmens område, nemlig som sædvanligt det årlige "Metropols Jule-Show", der traditionelt bestod af i alt 6 korte Disney-tegnefilm. Dette år var det i hvert fald følgende 5 titler – den 6. er desværre ikke identificeret – som dog alle var repriser, altså film, der var blevet vist i tidligere års Jule-Shows:

1. Clock Cleaners (1937, "Tårnuret skal renses")
2. Hawaiian Holiday (1937, "Glade dage på Hawaii")
3. The Moth and the Flame (1938, "Møllet og Flammen")
4. Farmyard Symphony (1938, "Dyrene vågner")
5. Sea Scouts (1939, "Søspejdere")
6. Desværre ikke identificeret

Dette års 2. juledag-premiere i Metropol var lidt af en sensation, især for Disney-fans, idet langtegnefilmen "Bambi" fra 1942 havde – ikke egentlig premiere, for den havde allerede haft Danmarkspremiere samme sted den 3. marts s. å., altså 1947. Men selv så jeg den først ved repremieren, og den var ikke så lidt af en åbenbaring, for tænk hvilket mesterskab denne film var udtryk for: Kunstnerisk, teknisk og underholdningsmæssigt. Højere og videre kunne den klassiske tegnefilmgenre næppe nå, hvilket enhver med blot et nogenlunde godt kendskab til tegnefilm formentlig og forhåbentlig vil være enig med mig i.

ANDRE KØBENHAVNSKE BEGIVENHEDER

Den 22. marts udsendte det danske Undervisningsministerium en bekendtgørelse om, at den nye retskrivning skulle indføres i skolerne fra den 1. april s.å. Selv var jeg så småt begyndt at anvende den nye retskrivning, efter at jeg havde læst Ananda Acharyas "Indledning til indisk filosofi", som var udgivet på norsk i Norge, og her brugte man allerede små bogstaver og en lignende stavemåde af ordene, herunder bolle-å, som den, der skulle blive gældende i nydansk retskrivning. I dansk retskrivning indførtes lille begyndelsesbogstav i navneord, undtagen i person- og stednavne, hvilket især faldt den lidt ældre generation for brystet, ligesom d'et i skulde, kunde etc., bortfaldt. Der fandtes

folk af den nævnte generation, som faktisk aldrig vænnede sig til at benytte den nye retskrivning. En af disse var eksempelvis min læremester, Rie Nissen, som fortsatte med den gamle retskrivning resten af sin levetid, hvilket vil sige helt frem til 1988.

DAGLIGLIV I LILLE DANMARK

Men på trods af den spændte internationale situation som følge af den russiske blokade mod Vest-Berlin, fortsatte livet herhjemme – eller i hvert fald i København - omtrent som sædvanligt og med dagligdagens store og små problemer og genvordigheder i skønsom blanding. Men som tilfældet var under Besættelsen, så blomstrede forlystelseslivet fortsat, både udendørs med Tivoli og Dyrehavsbakken, og indendørs med restauranterne, varietéerne og teatrene, og – ikke mindst – biograferne. For de sidstnævntes vedkommende var der i øvrigt sket det, at fra den 1. juni 1948 var tobaksrygning forbudt i samtlige biografer i landet, til stor fortrydelse for passionerede cigaretrygere, men til glæde for de mange ikke-rygere, der trods alt stadig var, ikke mindst i København. I visse biografer kunne det ligefrem være en plage med den megen røg fra de nikotinhungrende rygere, som endda kunne nå at ryge op til flere cigaretter under en forestilling.

De udenrigspolitiske problemer og forhold interesserede stort set ikke den jævne dansker, som havde nok at se til med at få dagligdagen til at hænge sammen. Desuden rummede hverdagslivet i nok så høj grad også sine problemer, ulykker og tragedier, men alligevel bragte radio og aviser jævnlige nyt om, hvad der skete i udlandet.

OPGØRET EFTER BESÆTTELSEN FORTSÆTTES

De danske myndigheders opgør med de fængslede tyske krigsforbrydere i Danmark, var på dette tidspunkt endnu ikke afsluttet. Eksempelvis kunne Nationaltidende for den 6. juli 1948 fortælle om, at politigeneral Günther Pancke, bedre kendt under navnet "den højere Pancke", skulle have været stillet for retten, men hans forsvarer var blevet syg, hvorfor retssagen blev midlertidigt udskudt for hans vedkommende. I stedet blev den militære general von Hanneken afhørt af retten, for at fortælle om sin rolle i de for Danmark så fatale begivenheder omkring 29. august 1943.

Under overværelse af den ligeledes anklagede og nu fhv. rigsfuldmægtigede Werner Best, gav den myndige og selvbevidste general stort set Best hele skylden for forløbet af de skæbnesvangre begivenheder i højsommeren 1943, hvor den danske samarbejdsregering under ledelse af den ellers samarbejdsvenlige statsminister Scavenius langt om længe opgav og afbrød samarbejdet med besættelsesmagten og nedlagde regeringen.

Imidlertid protesterede Best imod von Hannekens forklaring, hvilket fik generalen til nødtvungent at indrømme, at han selv havde haft det overordnede ansvar og truffet de nødvendige beslutninger om at indføre militær undtagelsestilstand i hele Danmark i dagene efter den 29. august 1943. Det betød forbud mod strejke, indførelse af skærpet spærretid, tysk presse censur, standretter, som kunne dømmes og eksekveres domme lige på stedet, og nok så alvorligt: indførelse af dødsstraf for sabotagehandlinger.

Undtagelsestilstanden var uundgåeligt et fejlagtigt forsøg på at komme den danske modstandsbevægelse til livs og desuden at true det danske samfund til total lydighed. De indførte foranstaltninger fik den helt modsatte virkning.

Retsmødet sluttede med, at chefen for Gestapo, Otto Bovensiepen, aflagde forklaring, hvorunder han fastslog, at Hitler havde givet Best, von Hanneken og Pancke ordre til at iværksætte terror, og at Best var den, der havde udpeget danske konservative politikere som mål for clearing-mord. Bovensiepen havde til gengæld for sin egen part foreslået tre personer, som han vidste hørte til Bests omgangskreds. Frænde er frænde værst!

NYHED FOR EN NAKSKOVIT

Nok så interessant for en Nakskovit, hvilket vil sige én, der enten er født eller bosiddende i købstaden Nakskov på det sydvestlige Lolland, er en notits på bagsiden af Nationaltidende for den 6. juli 1948, der lyder som følger:

NAKSKOVS FØRSTE BYVÅBEN FUNDET I LÜBECK

Rigsheraldiker Grandjean har i Lübeck fundet Nakskovs første Byvaaben, som daterer sig fra 1351. Fundet blev gjort i Raadhusarkivet paa et gammelt dokument og har foranlediget en Diskussion om hvad den lollandske Købstads Byvaaben egentlig betyder.

Byvaabnet fra 1351 bestod af tre Bølgelinier, op af hvilke der stiger et stiliseret delt Træ. Det fortæller om en Søkøbstad ved en Skov, hvilket rimer godt med Byens Navn, der betyder Skoven ved Brinken (Nakken) oplyser Hjemstavnsbladet "Lofa". – Stilarten stammer fra det 12. Aarhundrede og viser, at Nakskov er en ældre By, end man havde regnet med. Forbløffende nok er der ingen, der bestemt ved, hvornaar Byen fik sine Købstadsprivilegier! Adjunkt Marius Hansen fra Nakskov, der har sat sig for at finde frem til en Mening med Byvaabnet, oplyser, at det næste Byvaaben, man kender, er fra 30. Oktober 1554. Det bærer et Træ og en Ørnefod i et Skjold. I 1584 kan denne Ørnefod lige saa godt være et Træ eller en Træstub, men i 1635 kommer Fuglefoden igen, og den Dag i Dag er Nakskovs Byvaaben et Skjold med et Træ

og en Ørnefod. Onde Tunger siger ganske vist, at Fuglefoden er fra en Gaas, der skal symbolisere den lollandske Materialisme og Madkærlighed.

Det sidstnævnte, det med den lollandske materialisme og kærlighed til mad, gælder vistnok stadigvæk generelt set, men dog ikke for mit eget vedkommende, idet jeg bestemt aldrig har hyldet en materialistisk livs- og verdensanskuelse, og desuden er og har jeg været vegetar siden mit 16. år. Så min fødsel og min og mine forældres og dengang to småbrødrers senere to års bopæl på Rosnæs ved Nakskov, har ikke haft nogen stor indflydelse på mit liv og min livsholdning. Men Nakskov kom til at betyde noget for mig, fordi det for det første var i den ene af byens dengang tre biografer, i KINO, at jeg i julen 1938 for allerførste gang så Walt Disneys første lange tegnefilm, Snehvide og de syv Dværge, og det blev bestemmende for mit senere valg af profession. For det andet, fordi det var hos min onkel Johannes og tante Alma og fætter Børge, at jeg som tilflyttet "københavnerdreng" tilbragte skolesommerferierne i årene 1940-42.

Selv om der var flere af datidens spillefilm, jeg selv gik i biografen for at se på det her omtalte tidspunkt, så var det dog særligt Disneys herlige tegnefilm om elefantungen "Dumbo", der tiltrak sig min største interesse og opmærksomhed. Filmen var faktisk fra 1941, men fik til dels på grund af krigen og Besættelsen først Danmarkspremiere i Metropol den 25. juni 1948. I og med denne film, var Disney og hans stab af dygtige medarbejdere atter tilbage i bedste stil, skønt filmen var den hidtil korteste lange tegnefilm med en spilletid på 'kun' 64 minutter. Eller måske netop derfor var filmen blevet så vellykket, som tilfældet var og er, for medarbejderne tabte ikke grebet om filmen undervejs i de halvandet år, hvor den var i produktion. Det bevirkede blandt andet, at der ikke blev lavet ret mange scener om, som man bagefter fandt ikke passede ind i handlingen og tempoet, sådan som tilfældet i høj grad havde været under produktionen af de foregående og noget længere lange Disney-tegnefilm. Både i "Snehvide" (1937), "Pinocchio" (1940) og "Fantasia" (1940) var der scener, ja, hele sekvenser, som enten blev lavet om eller ligefrem kasseret, fordi især kritiske Walt Disney selv vurderede, at disse ikke passede ind i filmenes handling eller gjorde disses tempo for langsomt, hvilket medarbejderne var enige med bossen i.

For mit eget vedkommende gibbede det i mig, for atter at komme tilbage til at lave tegnefilm, sådan som mit held havde været fra juli 1943 til juli 1945, hvor jeg var animatorelev, animatorassistent og senere selvstændig animator, sådan som tidligere fortalt og omtalt. Men lige for tiden var jeg jo i gang med en uddannelse som fotograf, og denne havde jeg tænkt mig at gøre færdig, før jeg eventuelt kunne tænke på at vende tilbage til den metier, som jeg dybest set længtes efter.

MIN ELEVTID HOS RIE NISSEN

I min tid som elev hos Rie Nissen har jeg været med til at fotografere mange forskellige folk og deriblandt også en del kendte personer, eksempelvis filminstruktøren Ole Palsbo og hans kone, journalisten Susanne Palsbo, grosserer Kay Hertz og dennes kone, Viola Hertz, f. Gress Aistrup, samt parrets tre børn: Lone Hertz, Helle Hertz og sønnen Tony Rodian, og desuden sangeren Aksel Schiøtz, forfatterinden Karen Blixen m. fl.

Da Kay Hertz med frue og tre børn mødte op på atelieret, for at få deres børn fotograferet af Rie Nissen, var Tony omkring 17 år, Lone omkring 9 år, Helle omkring 5 år. Familien var omgivet af en vis air, idet de blev anset for at tilhøre det bedre og velstillede borgerskab. En af de få ting, jeg husker fra den situation, er, at alle tre børn blev fotograferet, mens de sad sammen på række. Børnene var i øvrigt meget velopdragne og lidt forlegne – og måske også lidt irriterede - over at skulle fotograferes efter alle kunstens regler med speciel lysætning og ”kig nu hen mod fotografen og se glade ud”. Men ingen kunne på det tidspunkt have forudsagt eller forudset, at især Lone Hertz som ung pige og senere voksen kvinde skulle blive en af sin tids førende danske skuespillerinder.

Sangeren Aksel Schiøtz var på det tidspunkt blevet opereret for en svulst i hjernen, og operationen havde uheldigvis medført en lammelse af så vidt jeg husker højre halvdel af ansigtet, hvilket bevirkede at han ikke havde kontrol over denne. Der var kommet noget forvredet over højre øjenlåg og højre halvdel af munden hængte slapt ned. Kort før fotograferingen ankom sangeren sammen med sin kone, Gerd Schiøtz, til Rie Nissens atelier, hvor der skulle tages nogle portrætbilleder af ham og også et par billeder i omtrent hel figur. Rie Nissen havde jo allerede omkring 1943 taget nogle portrætfotos af sangeren, som for alvor blev landskendt under den tyske besættelse af Danmark, da han sang og indspillede kendte nationale romancer og sange på grammofonplader, der ofte blev afspillet i radioen.

Aksel Schiøtz kom også til at medvirke som skuespiller i en enkelt dansk spillefilm: *Jeg har elsket og levet* (1940), populært kaldet ”Weyse-filmen”, fordi den handlede om den danske romantiks højt elskede komponist C. E. F. Weyse. Det var Erling Schroeder, der spillede hovedrollen som komponisten, mens Schiøtz sang nydelig duet med kgl. operasangerinde Edith Oldrup Pedersen. Desuden medvirkede en lang række af dansk teater og films dengang kendte skuespillere og skuespillerinder. Schiøtz medvirkede desuden som baggrundssanger i film som *Når bønder elsker* (1942), *Flyv fugl, flyv* (1943). *Mosekongen* (1950) og *Det gamle guld* (1951).

Ved synet af den hårdt ramte kunstners ansigt, fik både Rie Nissen og vi andre et mindre chok, for det så ærlig talt slemt ud. Men selv var han og måske især hans søde kone optimistiske og fulde af humør, og da jeg selv assisterede Rie Nissen under optagelserne af Schiøtz, mener jeg at kunne huske, at han med noget, der skulle ligne et smil og med lidt snøvlende stemme sagde: "Ja, som De ser, så vil det nok være bedst fortrinsvis at fotografere mit ansigt fra den raske side, for ellers vil publikum næppe kunne genkende mig!". Efter en pause tilføjede han: "Jeg vil dog gerne have, at De også tager et par billeder fra den dårlige side af mit ansigt, så jeg kan bevare et minde om, hvordan jeg er kommet til at se ud!".

Imens Schiøtz blev fotograferet, var hans venlige, meget ligefremme og naturlige kone hele tiden i nærheden, så hun f. eks. kunne træde til, når hun så, at hendes mand havde brug for en hjælpende hånd. Det havde han jævnligt, fordi mundvandet hele tiden løb til og dryppede ud af den lammede venstre mundvig, uden at han åbenbart selv lagde mærke til det.

Efter at negativoptagelserne af Aksel Schiøtz var blevet fremkaldt, skulle især de fotos, der var taget fra sangerens højre side, retoucheres for at skjule mest muligt, hvor uhyggeligt hans stakkels ansigt så ud. Det var Rie Nissen selv, der påtog sig denne delikate opgave, skønt retouchearbejdet i reglen blev overladt til både førstemanden og mig og de andre elever.

Senere blev Aksel Schiøtz efter en hård genoptræning så restitueret, at han dels kunne genoptage sin sang og dels fungere som sangpædagog, både herhjemme og i udlandet, særlig i Canada og USA. 1968 blev han udnævnt til ekstraordinær professor i sang ved Danmarks Lærerhøjskole. Aksel Schiøtz, der var født 1906, døde i 1975.

En anden kendt kulturpersonlighed, som blev fotograferet i min tid som elev hos Rie Nissen, var den særprægede forfatterinde, baronesse Karen Blixen (1885-1962), og jeg havde selv den blandede fornøjelse, det var, at modtage hende, da hun ankom til atelieret. Efter forudgående telefonisk aftale med Rie Nissen personligt, troppede den berømte forfatterinde en dag op i atelieret på Østergade 16, og jeg havde fornøjelsen af at lukke op og vise hende ind i det 'fine' venteværelse. Det specielle ved den aldrende og lidt magre og sygeligt udseende dame med de dybtliggende mørke øjne, var i dette tilfælde, at baronessen ved ankomsten var ikklædt et klovnekostume, hvilket jo umiddelbart forekom lidt mærkværdigt. Men baronessen var kendt for at være lidt særpræget til det excentriske, og som fotograf var Rie Nissen vant til lidt af hvert. Desuden kendte hun og Karen Blixen i forvejen hinanden, idet sidstnævnte flere gange lige siden 1930'erne var blevet fotograferet af Rie Nissen.

Efter at have vist Karen Blixen ind i venteværelset, meldte jeg hendes ankomst til Rie Nissen, som sad ved sin sædvanlige plads foran vinduet ud mod gårdsiden. Hun rejste sig straks, og idet hun hastigt trippede hen mod døren ind til atelieret, sagde hun: "Fra nu af vil jeg ikke forstyrres. Jeg giver besked, når fotograferingen af Karen Blixen er overstået!"

I sådanne særlige tilfælde, når fotograferingen gjaldt specielle kunder, var Rie Nissen altid alene med vedkommende inde i atelieret. Til alle andre fotograferinger havde Rie Nissen altid en assistent, i reglen sin førstemand, men i sådanne tilfælde var der i reglen også en eller et par af eleverne til stede under optagelserne, angivelig for at lære, hvordan man behandler og placerer 'ofret' bedst muligt og sætter lyset og lignende. Selv var jeg som nævnt assistent ved flere lejligheder, men dog desværre ikke i dette tilfælde.

(Fortsættes i afsnit 77)